

Postmodernizm w literaturze i kulturze krajów Europy Środkowo-Wschodniej.
Nakł. Śląsk Katowice 1995. 312 s.

Ve dnech 15.-19.11.1993 se v polském městě Ustroń konala mezinárodní konference Slezské univerzity se sídlem v Katovicích a materiály této konference uspořádali k tisku prof. H. Janaszek-Ivaničková a prof. D. Fokkema (vyšla také anglická verze). Celkem 27 badatelů z Polska, Slovinska, Slovenska, Ruska, Makedonie, Bulharska, Německa, Nizozemí, Kanady a Indie se zabývalo velmi aktuálním problémem tzv. postmodernismu. Termínu se začalo používat v USA a rychle se rozšířil do různých zemí. Termín postmodernismus má paralelu v termínu poststrukturalismus (této paralele byl věnován jeden referát). Ruská badatelka referovala o moskevské škole postmodernismu a slovenský teoretik nazval svůj příspěvek „*Slovenská próza na cestě k postmodernismu*“.

Problém postmodernismu u jednotlivých autorů (Andrzejewski, Davičo, Gombrowicz, Macura aj.) se snažili osvětlit badatelé různých národností. V úvodním referátu D. Fokkema uvádí mezi postmodernisty Th. Manna a Musila a celou plejádu dalších autorů a formuluje velmi zajímavé soudy o modernismu. Klade si otázku čím se liší postmodernismus od modernismu a přesvědčivě uvádí různé prvky. A přece nakonec není jasné, co vlastně postmodernismus je, kdy začal a kdo k němu patří. Indický referent Abhai Maurya referát „*Deszyfrowanie postmodernizmu*“ začíná těmito větami (41): „Termin postmodernizm wciąż opiera się jakimkolwiek próbom jego zdefiniowania. Wszelkie wysiłki, włożone w dotarcie do jego genealogii i odkrywanie wcześniejszych jego manifestacji, kończyły się na powstawaniu niezliczonych definicji.“ Termín postmodernismus se údajně poprvé objevil v roce 1934 v Madridu v antologii španělské literatury. Kanadská badatelka z Toronto María Elena de Valdés zkomplikovala v referátu „*Feministyczna analiza postmodernistycznej intertekstualności*“ problematiku postmodernismu zvláštním způsobem. Prohlásila (57): „Kobiety, piszące po angielsku, francusku, niemiecku, portugalsku i hiszpańsku sięgnęły po estetyczne środki wyrazu dla zerwania z instytucjonalnym autorytetem świata literatury zdominowanej przez mężczyzn.“ A autorka upřesnila, že se jedná o „dominację białego mężczyzny“ – otázka by byla, zda černí nebo žlutí muži takové dominantní postavení nemají. M. E. de Valdés se nezdržuje důkazem, že literatury ovládá bílý muž, považuje to za samozřejmost. Kdybychom se zeptali, k jakým výsledkům dospělo tzv. feministické bádání současně literatury, můžeme považovat za odpověď tuto větu (63): „Feministyczne odkrywanie zdolności twórczych, uwieczonych w domu. a zwłaszcza w kuchni i w sypialni, nie przybiera formy argumentów ideologicznych, ukazywane jest raczej za pomocą intertekstualnego palimpsestu, który jest znakiem rozpoznawczym sztuki postmoderny.“ Přiliš jasná tato odpověď tedy není. Referát končí větou: „Dojrzały krytycyzm feministyczny przezwyciężył potrzebę zwalczania mizoginicznych hord patriarchy, dzisiejszy protest polega na docenianiu twórczości kobiet we wszystkich dziedzinach działalności ludzkiej od tzw. sztuki użytkowej do sztuk pięknych i nauki.“

Janaszek-Ivaničková (stejně jako někteří jiní referenti a referentky) se hněvá na polské, české a jiné badatele, kteří pochybují o existenci postmodernismu nebo dokonce o něm nechtějí nic vědět. Mohla by se hněvat i na některé autory literárních děl. Například Jan Křesadlo začal být označován za postmodernistu, čemuž se úporně bránil a tvrdil, že je to nesmysl (někdy také výrokem, že je to blbost). Nebude tedy jednoduché přesvědčit různé dosud žijící autory, že jsou postmodernisty (bez problému bude možné označit takto nebo i jinak už nežijící autory).

Má-li být hlavním znakem postmodernismus destrukce vyprávění (jak se občas tvrdí), pak nejde o nic nového pod sluncem, neboť to už tu v dějinách literatur několikrát bylo. Zdá se ostatně, že tradiční vyprávění se už zase začíná vracet, takže by se mohlo usoudit, že začíná období postpostmodernismu. A to jak ve střední Evropě, tak i jinde.

Antonín Měšťan

Cesty slovenské teorie překladu

K otázkám teorie a dějin překladu na Slovensku III. Zostavila Katarína Kenížová-Bednářová. Bratislava, Ústav svetovej literatúry SAV 1995. 174 s.

Překlad jako forma recepce jinonárodních literatur plní celou řadu funkcí (např. Pavol Winczer píše o funkcích supljící, věcně informativní, reprezentativní, literárně informativní, stimulační a ideově-estetické, která je v ostatních funkcích „rozpuštěná“ – srov. Funkcie prekladov z poľskej literatúry v slovenskej kultúre od r. 1945. *Slavica slovac* 20, 1985, č. 4, s. 339 - 344) a má nezastupitelnou úlohu v meziliterárních a mezikulturních vztazích. Ve slovenském literárním prostředí – a obecněji v podmínkách konstituujícího se vědomí tzv. malých národů – sehrává překlad i roli důležitého nástroje kulturně historického sebeuvědomění, a to na základě reflexe odlišnosti, „cudzosti“ a specifčnosti. Dokladem intenzivně pociťované potřeby komplexního, systematického výzkumu překladatelské teorie i praxe na Slovensku, jenž si vyžaduje širokou týmovou spolupráci, jsou tři svazky sborníku nazvaného *K otázkám teorie a dějin překladu na Slovensku*, jehož třetí svazek přináší metodologicky nejzajímavější podněty.

Badatelský tým může navazovat na vcelku bohaté tradice slovenské translatologie, která se v posledním desetiletí odklání od lingvistického chápání překladu a směřuje do oblasti semiologické, receptivní a komparatistické. Zdá se, že zvláště v teoretické větvi navazuje spíše na podněty D. Ďurišina (který řadu hypotéz – v návaznosti na zahraniční výzkumy srovnávací literatury – dnes obecně přijímaných vyslovil již v monografii *Teória literárnej komparatistiky* z roku 1975) než na tradici představovanou Míkovou teorií textu a teorií komunikace A. Popoviče (srov. *Teória umeleckého prekladu*, rovněž z roku 1975). K této tradici přistupují podněty např. J. M. Lotmana, M. M. Bachtina, U. Eca, teorie postmoderny, tzv. kostnické školy apod.